

Kostbare vrede

Ahmed Aboutaleb

14

H.J.A. Hoflandlezing 2022

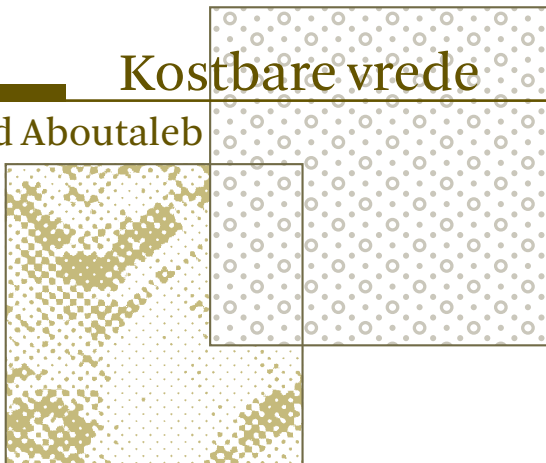
mei

H.J.A. Hoflandlezing 2022

Uitgesproken in het Bibliotheektheater Rotterdam
op zaterdag 14 mei 2022

Kostbare vrede

Ahmed Aboutaleb

Voorwoord

14 mei 2022

Op 14 mei 2022 herdacht Rotterdam het bombardement van 1940, toen in luttele minuten de binnenstad in de as werd gelegd door vliegtuigen van het Duitse leger. Sinds 2007 wordt dit moment herdacht, niet uit gevoelens van nostalgie of uit een omzien in wrok, maar met het oog op de toekomst. De herdenking van het bombardement is voor de onderlinge verbondenheid van de burgers nu en in de toekomst van belang. Daarom organiseerde het Comité 14 mei een scala aan gedenkmomenten om terug te blikken en vooruit te kijken.

H.J.A. Hoflandlezing

Tot 2015 werd ter gelegenheid van deze dag jaarlijks een essay uitgegeven, geschreven door een schrijver of journalist. Met ingang van 2017 is het essay vervangen door de jaarlijkse H.J.A. Hoflandlezing, die wordt uitgesproken op of direct voor 14 mei. De in 1927 in Rotterdam geboren en zomer 2016 overleden schrijver en journalist Henk Hofland schreef in 2007 in opdracht van de Initiatiefgroep het eerste essay '14 mei'.

Ahmed Aboutaleb

De vijfde H.J.A. Hoflandlezing werd uitgesproken door de burgemeester van Rotterdam, Ahmed Aboutaleb en had als titel 'Kostbare vrede'.

Op 14 mei 2020 herdachten we dat het 80 jaar geleden was dat Rotterdam in luttele momenten verwoest werd door het bombardement en vierden wij 75 jaar in vrijheid te leven. In schril contrast staat dit jaar de oorlog in het oosten van Europa en zijn we de machteloze getuigen van gruwelijke bombardementen op steden in Oekraïne. Nooit eerder was de dreiging van een derde wereldoorlog zo dichtbij.

Juist daarom heeft het Comité 14 mei burgemeester Ahmed Aboutaleb gevraagd voor het verzorgen van de Hoflandlezing. Als leidende, maar vooral verbindende rol binnen de stad is burgemeester Aboutaleb in staat de gevoelens van velen te vertolken en hiermee een brug te slaan tussen hier en daar.

Na afloop van de lezing volgde een panelgesprek over de impact van een dreigende wereldoorlog op de gewone levens van mensen en welke dilemma's je tegenkomt als je voor vrede kiest ten alle tijden. Dit panel bestond uit burgemeester Aboutaleb en studenten van Zadkine en Albeda. Het gesprek werd gemodereerd door dr. Liesbeth Levy (filosofe en directeur KCR).

De lezing is in kleine oplage in gedrukte vorm uitgegeven en wordt gepubliceerd op www.brandgrens.nl

Eerdere edities van de H.J.A. Hoflandlezing:

2017: *Honderden dunne draadjes* - Arna Mačkić

2018: *Film, geschiedenis en herinnering* - Frank van Vree

2019: *Dilemma's in de schaduw van het verleden*

- Ronald Leopold

2021: *Onverwoestbaar kwetsbaar* - Abdelkader Benali

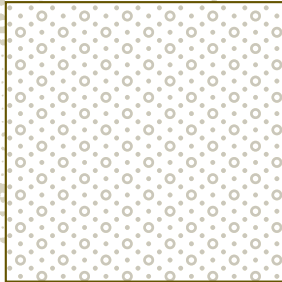
Comité 14 mei

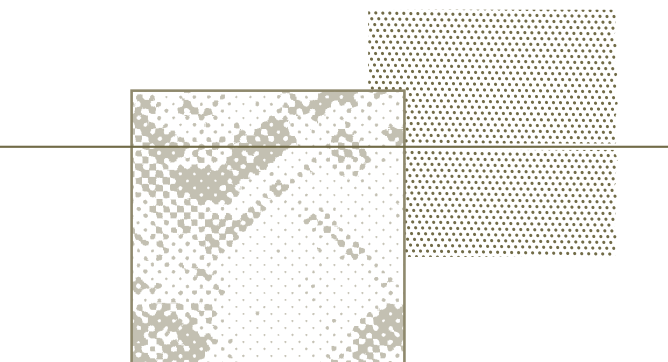
Ingrid de Jager, Liesbeth Levy, Theo Kemperman,
Frank Migchielsen, Harold Schorren en Jantje Steenhuis.

Ahmed Aboutaleb

Kostbare vrede

H.J.A. Hoflandlezing 2022

Veertien mei is voor Rotterdam een belangrijke dag. We herdenken dat op die dag in 1940 de historische binnenstad van Rotterdam door bommen en vuur werd verwoest. Wat in eeuwen was opgebouwd, werd in een kwartier in puin en as gelegd. Die herdenking was niet altijd vanzelfsprekend. Na de oorlog ging de blik vooruit, werden de mouwen opgestroopt. Dat gebeurde trouwens al tijdens de oorlog. Een paar weken na het bombardement reed de tram al weer.

Op 14 mei 1940 was H.J.A. (Henk) Hofland, de man naar wie deze lezing is vernoemd, 12 jaar oud. Zijn ouderlijk huis stond in het landelijke Kralingen. Zijn school was het Rotterdams Lyceum, middenin de stad. Op 14 mei 1940 was hij thuis, met zijn vader en moeder. Tijdens een interview in 2005 zei hij over die dag: ‘Op de radio hoorden we berichten over grote formaties bommenwerpers die koers zetten naar Rotterdam. We wisten ook dat er werd gevochten bij de Maasbruggen. Daarom namen we het zekere voor het onzekere en gingen rond het middaguur in de kelder onder de trap zitten. Na enige tijd hoorden we boven ons het gedreun van de vliegtuigen en het gegier van de bommen. Een van de eerste bommen van het hele bombardement viel op een huis bij ons in de straat, een voltreffer. Door de klap golfde de vloer van de kelder.’

Al vrij snel zag de jonge Hofland stromen vluchtelingen die de stad verlieten. Mensen die huis en haard waren kwijtgeraakt. Ook familie Hofland vluchtte de polder in, maar keerde terug zodra het grootste gevaar geweken was. Hun huis stond nog overeind en ze waren bang voor plundering. Bij terugkomst zagen ze de stad branden. Langzaam werd de omvang van de catastrofe duidelijk.

Als twaalfjarig jongetje vond Hofland het vreselijk dat er zoveel van waarde verdwenen was. Hij zei: 'wat mij persoonlijk veel verdriet deed was de verwoesting van de Passage aan de Coolsingel. Dat was niet alleen een prachtige passage, maar ook zaten daar mijn favoriete speelgoedzaak en grammofoonwinkel.' Ook miste ik de schepen in de grachten.

De oorlog maakte een onuitwisbare indruk op hem. Voor zijn generatie was het een definitieve breuk met het verleden. Over het herdenken van de oorlog had hij uitgesproken ideeën: 'aan de ene kant is er collectief, nationaal herdenken. We maken deel uit van een natie, met een gemeenschappelijke geschiedenis. Ik ben in dat opzicht een nationalist, ook al heb ik veel kritiek op mijn land. Als we troepen naar allerlei plaatsen in de wereld sturen om daar te helpen de vrede te bewaren, kunnen we daar toch trots op zijn?'

Aan de andere kant is er klein, persoonlijk herdenken, vond Hofland: 'denken aan je jeugd die voorbij is, maar je dierbaar blijft. Die vijf jaar oorlog zijn deel van mijn jeugd. Hoewel het bombardement op Rotterdam niet officieel wordt herdacht, sta ik op 14 mei altijd even stil bij wat zich in 1940 voltrok.'

Twee jaar eerder, op 11 november 1938, was Hofland met zijn ouders in Londen. Daar werd de wapenstilstand van *The Great War*, de Eerste Wereldoorlog, herdacht. Hij herinnert zich vooral de stilte: 'Het was doodstil en toen hoorde ik ergens ver weg een klok slaan in een huis. Dat heeft diepe indruk op mij gemaakt. Dat je zó met zijn allen je mond kunt houden.'

Over onze Nationale Dodenherdenking zei hij: 'als ik hier op 4 mei om acht uur voor het open raam sta, zie ik van alles voorbij komen, lui die hun hond uitlaten, fietsers, scooters, taxi's. Dat hoort niet. Je bewijst er niemand een dienst mee als je die twee minuten stilte niet in acht neemt. Dan moet het land doodstil zijn.'

Hofland vond dat 10 mei de nationale herdenkingsdag zou moeten zijn. Want op 10 mei 1940 werd ons land plots het geopolitieke krachtenveld ingesleurd, na 100 jaar van vrede. Het begin van de Tweede Wereldoorlog was het startschot van een nieuwe tijd, vond hij. Een tijd waarin we ons ook moesten bezinnen op onze eigen rol als kolonisator. Als agressor.

Pas nadat de koloniale oorlog in Nederlands-Indië was beëindigd, kon de wederopbouw goed op gang komen. De Rotterdamse haven was redelijk snel hersteld. Maar het centrum van de stad bleef tot begin jaren vijftig één grote, winderige, kale vlakte. De oorlog in 'De Oost' eiste gewoonweg teveel menskracht en middelen van de Rijksoverheid. Rotterdam had geen prioriteit.

'Ik geloof niet dat dit ooit door een historicus is gezegd, maar het is wel waar', zei Hofland.

Ik ben benieuwd welke wijze woorden hij nu zou zeggen over de oorlog in Oekraïne. Wéér een oorlog op het Europese continent. Weer is ons land een geopolitiek krachtenveld ingetrokken, nu als onderdeel van een opvallend verenigde Europese Unie. Weer is Rotterdam van strategisch belang voor Europa en de NAVO, met de haven en brandstofvoorraden.

De bommen op Marioepol en Charkov hadden Hofland ongetwijfeld herinnerd aan het grote bombardement op Rotterdam van 14 mei 1940. En de dreigende retoriek van Poetin aan de intimidatie en propaganda van de nazi's. Het letterlijk en figuurlijk monddood maken van tegenstanders, zelfs binnen de eigen bevolking. De leugens die via staatsmedia worden verspreid.

De oorlog in Oekraïne maakt op een pijnlijke manier duidelijk dat vrede en vrijheid niet vanzelfsprekend zijn. Dat de democratische rechtstaat gekoesterd en beschermd moet worden. Oorlog werd in de loop der jaren iets van lang geleden en ver weg. Herdenken zoals Hofland dat het liefst

zag, voor jezelf en samen, werd iets van oude mensen. Maar vrijheid in Oekraïne betekent óók iets voor ons. Onze vrijheid heeft een prijs. Daar moeten we over nadenken.

De eerste belangrijke les: woorden doen ertoe. Een oorlog begint veel eerder dan de dag waarop troepen en tanks de grens oversteken. Het begint veel minder zichtbaar. Met het vernederen en beschuldigen van onschuldige burgers. Met hetzes en leugens. Met het demoniseren van een groep.

Zo moest in Duitsland de Joodse bevolking boeten voor de Duitse nederlaag na de Eerste Wereldoorlog. Niet omdat zij geen goede medeburgers waren, integendeel. Veel Joodse families woonden al generaties lang in Duitsland. Duizenden Duits-joodse mannen hadden meegevochten in de Eerste Wereldoorlog. Zij moesten boeten omdat zij anders waren. Een ander geloof hadden, een andere cultuur. Dat maakte hen tot een 'makkelijk' doelwit. De hetzes tegen de Joodse bevolking werden lang afgedaan als incidenten. Veel mensen staken hun kop in het zand, in binnen- en buitenland. Maar al die incidenten leidden wel tot een tweede, noodlottige wereldoorlog. Een keerpunt in de geschiedenis.

Poetins woorden en daden werden ook lang afgedaan als incidenten. Toen hij in 2000 aantrad, stelde hij eerst in eigen land orde op zaken. Met harde hand. Grozny werd gebombardeerd om Tsjetsjenië op de knieën te dwingen. De vrije media werden aan banden gelegd en de politieke oppositie afgeschaft, soms zelfs vergiftigd. Invloedrijke mensen met een grote mond kregen een enkeltje Siberië. Daarna vond hij het tijd om de grens over te steken: Georgië, de Krim, Oekraïne. Ondertussen bleef het Westen dromen over olie, kolen en gas.

Ook ik heb me vergist. Ik was ervan overtuigd dat goede handelsrelaties leiden tot een versterking van democratische ontwikkelingen. Ontwikkelingen die leiden naar welvaart en welzijn van de bevolking. Welvaart en welzijn als basis voor

een stabiele vrede. 'Ik kom naar uw land om vrienden te maken', zeg ik vaak tijdens een buitenlandse handelsmissie. Want een vriend zoek je op, als er spanning op de lijn zit. Voor een goed gesprek, om ruzie te voorkomen.

De oorlog in Oekraïne laat zien dat handelsrelaties niet altijd tot ontspanning leiden, laat staan tot vriendschap, vrede en veiligheid. De Russische beer met al zijn streken leek in slaap gesust, maar niets bleek minder waar. Hij is er nog en is ontwaakt. Zijn streken worden betaald met westerse valuta.

Als het Oekraïense graan niet geoogst kan worden, dreigt hongersnood in grote delen van de wereld. Ook in het land waar ik ben geboren, maken mensen zich ernstig zorgen. Voedselroof, mede veroorzaakt door onze afhankelijkheid van olie en gas. Het is een blunder dat we onze bakens niet op tijd hebben verzet, wat onze energievoorziening betreft. Het is een blunder dat we blindelings vertrouwen op de internationale handel. Zo maak je jezelf afhankelijk van geopolitieke verhoudingen.

Naast woorden doen onze daden er toe. De tweede belangrijke les van de oorlog in Oekraïne: water, voedsel en energie zijn té essentieel om aan internationale leveranciers over te laten. Om erop te vertrouwen dat zij hun beloften en verplichtingen altijd na zullen komen.

Als je dat doet, ben je naïef. We doen er verstandig aan om ons, ook als klein landje, te herpositioneren.

Theo Quené zei daar al wijze woorden over. Hij was van 1985 tot 1996 voorzitter van de SER waar ik destijds als zijn woordvoerder werkte. Theo zei: 'als er een markt is voor schaarse goederen, dient er ook een marktmeester te zijn'. Die marktmeester kan niet anders zijn dan de overheid. Want de overheid staat voor het algemeen belang. Voor het welzijn en de welvaart van de bevolking. Het gaat daarbij niet om een grote overheid, maar om een *sterke* overheid. Een overheid die als dat nodig is, de teugels aantrekt.

Een sterke overheid vraagt om visionair denken. Een voorbeeld daarvan is de aanleg van de Waterweg, Ingenieur Pieter Caland kwam op het idee om het vissersdorpje Rotterdam te verbinden met de Noordzee door een waterweg te graven. Niet zo maar een opwelling, maar een doorwrocht plan dat de basis legde voor de groei van Rotterdam tot een wereldhaven.

De liberale staatsman Thorbecke bleek bereid het project te financieren. Zo kwamen bestuur, techniek en ondernemerschap bijeen om dit visionaire denken in daden om te zetten. Dankzij één grote ingreep destijds is de Rotterdamse haven nu een pijler onder de Nederlandse economie.

Hoeveel visionair denken en visionaire daden hebben wij gemist, de afgelopen decennia? Hoe vaak debatteren we in het landsbestuur, in de provincie en in de gemeenten over futiliteiten, en laten we na grote vraagstukken bij de kop te pakken? Zijn we niet te traag geweest met de energietransitie? Ik vind van wel. Het gaat niet om beleid overhoop te gooien, maar de koers verleggen. Het gaat niet om appjes en tweets van individuen, maar om ideeën voor de toekomst van ons allemaal.

We moeten de vrijheid en veiligheid voeden door vrij te spreken over gewichtige kwesties. Zonder elkaar te verketteren, maar naar elkaar te luisteren. Mijn ernstig zieke vader leerde mij vroeger al: ‘als je spreekt over mensen, zeg dan iets over de positieve kant van die mensen. Want negatieve kanten hebben we allemaal’.

Voor mij betekent dit: niemand in het openbaar diskwalificeren. Als je het niet met elkaar eens bent, draai je elkaar niet de rug toe, maar zoek je elkaar op. Dat is ook vrijheid van meningsuiting. Een mening is er om uitgewisseld te worden. Niet online, maar *live*.

Visionair denken gaat niet over oud of nieuw leiderschap, maar over *dienend* leiderschap. Dat is precies wat leiderschap

en tirannie van elkaar scheidt. Tirannie is er op gericht om volkeren, mensen, landen te onderwerpen. Dienend leiderschap is er op gericht om het land, de samenleving vooruit te helpen. Nog één keer citeer ik mijn oude vader: 'tenslotte is de beste leider de dienaar van de mensen. Wees rechtschapen, spreek recht en doe dat oprecht'.

Drie woorden waarvan *recht* de kern vormt. En zo kom ik terug bij de eerste les: woorden doen er toe. Schelden, beschuldigingen: het lijken slechts woorden. Maar ze maken meer kapot dan je denkt. Onwetendheid is een voedingsbodem van haat en racisme. En haat en racisme plaveien de weg naar geweld. Wij kunnen dat stoppen. Door elkaar in de ogen te blijven kijken, ook als we het niet met elkaar eens zijn. Door elkaar nooit de rug toe te keren.

Wereldwijde vrede lijkt soms verder weg dan ooit. Maar wij staan niet machteloos. We kunnen de energietransitie versnellen. Zuiniger zijn op onze spullen. Een extra warme trui aan doen. Dat zal voor de Oekraïners helaas te laat komen. Maar het signaal is krachtig. Het stemt mij ook hoopvol dat miljoenen Europeanen de schouders eronder zetten om de Oekraïense vluchtelingen een warm welkom te bieden. Het sterkt me in mijn overtuiging dat de mens ten diepste gemotiveerd is het goede te doen.

Samen met mijn Europese collega's denken we na over de wederopbouw van Oekraïne. We vragen aan onze Oekraïense collega's wat zij daarvoor nodig hebben. We staan in de startblokken voor een Europese Wederopbouwoperatie voor dit geteisterde land. En wij, u en ik, kunnen verder bouwen aan de samenleving waarin wij samen willen leven. In vrijheid, veiligheid en vriendschap. In woorden en daden.

Colofon

Uitgave

Stichting Herdenking 14 mei 1940

Oplage

150

Vormgeving

Bart Oppenheimer, Rotterdam

Druk

Tripiti, Rotterdam

